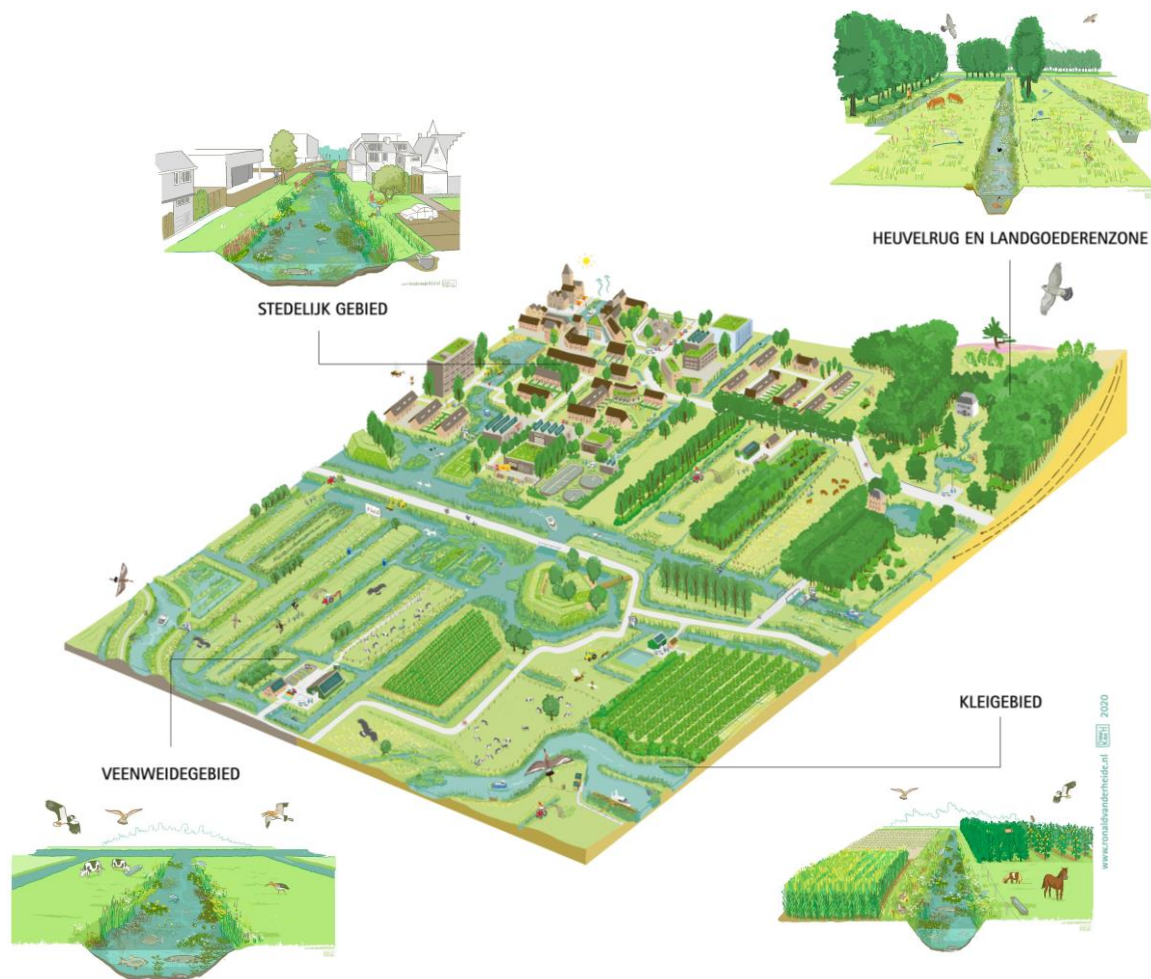

Ambitie Gezond Water 2022-2027

Doelen voor het overig water en ambitie maatregelen

Bijlage 1 bij: Bestuursvoorstel Ambitie Gezond Water en doelen overig water 2022-2027
Documentnr.: 1707034
Datum: november 2020

Inhoud

1. Op naar een nieuw programma Gezond Water	2
2. Visie en strategie schoon en gezond oppervlaktewater	4
2.1 Visie: Leefbaar water voor mens, dier en plant, nú en in de toekomst	4
2.2 Strategie: Samen meten, weten en doen!	4
3. Doelen overig water	7
3.1 Natuurgebieden	7
3.2 Veenweide	9
3.3 Kleigebied	10
3.4 Heuvelrug en Landgoederenzone	11
3.5 Stedelijk gebied	11
4. Maatregelen	13
4.1 Levendige boerensloot	15
4.2 Natuurwater vol leven	19
4.3 Schoon water in de stad	21
4.4 Nieuwe stoffen	24
4.5 Vismigratie	26
4.6 Natuurvriendelijke inrichting van oevers	29
Bijlage 1: Onderbouwing doelen overig water	31

1. Op naar een nieuw programma Gezond Water

Schoon water is een essentiële randvoorwaarde voor planten en dieren om te kunnen leven en is een onderdeel van een aantrekkelijke leefomgeving voor de mens om te werken, te wonen en te recreëren. Hoewel het water bij HDSR de afgelopen decennia steeds schoner werd, zijn we er nog niet. Daarom maken we elke zes jaar een plan om de waterkwaliteit verder te verbeteren en goed te houden: het Programma Gezond water. Het Programma Gezond water dat we nu vorm geven gaat lopen van 2022 tot 2027 en bestaat uit twee onderdelen: het KRW-maatregelenpakket gericht op de KRW-waterlichamen en een maatregelenpakket dat voornamelijk gericht is op de niet-KRW-waterlichamen, ook wel 'overig water' genoemd. Voorliggende nota betreft de doelen en maatregelen voor het 'overige water'

De waterkwaliteitsmaatregelen en bijbehorende doelen die we voornemens zijn voor de KRW voor de periode 2022-2027 op te nemen zijn reeds besproken met het algemeen bestuur. Dit betreffen maatregelen die een positief effect hebben op de waterkwaliteit in de grotere waterlichamen, de zogenaamde KRW-waterlichamen. Over deze doelen en maatregelen rapporteren we aan het Rijk en de Europese Unie. Ook gelden voor deze grotere wateren monitoringseisen die worden voorgeschreven door de Europese regelgeving.

In de kleinere oppervlaktewateren, ook wel het overig water genoemd, formuleren we als waterschap zelf doelen en maatregelen. Dit overige water is bij HDSR belangrijk; het betreft 95% van al het water in ons beheergebied. Met de doelen voor het overig water werken we aan de leefbaarheid van ons beheergebied door de ecologie en biodiversiteit te verbeteren. Daarnaast is het ook voor de grote waterlichamen belangrijk dat ook de haarvaten van het watersysteem van goede kwaliteit zijn.

Bij het opstellen van de doelen maken we gebruik van de hiervoor landelijk afgesproken systematiek. We stemmen de doelen en maatregelen af met de gebiedspartijen in ons beheergebied. Immers, om de kwaliteit in het overig water te verbeteren zijn we mede afhankelijk van deze derden. Werken aan waterkwaliteit doen we dan ook samen.

Leeswijzer

Deze notitie begint met de visie op schoon en gezond oppervlaktewater en het toekomstbeeld dat we voor ogen hebben. Aansluitend beschrijven we de strategie waarmee we een zo groot mogelijke stap kunnen gaan zetten om het toekomstbeeld te bereiken. Ook zijn de doelen voor het overig water die met de gebiedspartijen zijn overeengekomen kort en bondig weergegeven. Een uitgebreide onderbouwing van het proces dat is doorlopen om daar te komen vindt u in de bijlage. Het document sluit af met de maatregelen die we, naast de maatregelen die zijn voorgesteld voor het KRW-programma, kunnen gaan nemen om de waterkwaliteit, ecologie en biodiversiteit in ons beheergebied te verbeteren. Voor elk thema zijn ambitieniveaus uitgewerkt. Per ambitieniveau is weergegeven bij welke inspanningen een bepaald doelbereik haalbaar is en tegen welke prijs.

2. Visie en strategie schoon en gezond oppervlaktewater

2.1 Visie: Leefbaar water voor mens, dier en plant, nú en in de toekomst

Ons waterschap ligt in het midden van Nederland. Op de overgang van het zandgebied in het oosten met beken en weteringen naar het kleigebied langs de oude rivierarmen naar het waterrijke West-Nederlandse veenweidegebied. In deze zeer gevarieerde omgeving werken wij samen met onze gebiedspartners aan een veilige, gezonde en prettige leefomgeving. We werken daarom aan oppervlaktewater dat veilig, schoon en gezond is. Dit is een essentiële voorwaarde voor mens, plant en dier om goed te kunnen leven.

Met het programma Gezond water willen we het oppervlaktewater in ons beheergebied tot leven brengen en houden. Ons toekomstbeeld is zo schoon mogelijk oppervlaktewater met een zo goed als mogelijk ontwikkelde biodiversiteit en ecologie. In de steden in ons gebied is het fijn wonen en recreëren langs aantrekkelijk stadswater. Op het platteland zitten de sloten vol waterleven en natuurgebieden komen mede dankzij een goede waterkwaliteit tot volle bloei. Het watersysteem is zo ingericht dat het de negatieve impact van klimaatverandering kan opvangen met vele plekken waarin je veilig kunt zwemmen. We streven naar oppervlaktewater, mooi en vol van leven, waar we blijvend van kunnen genieten.

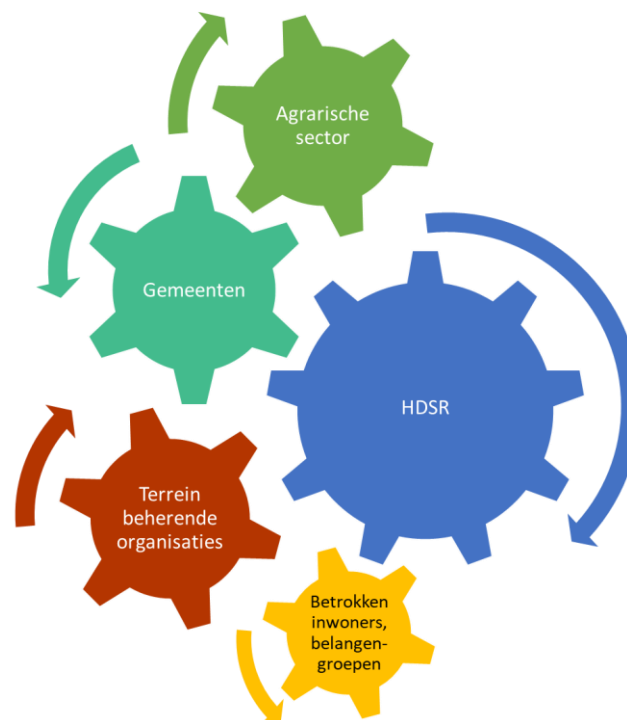
We streven naar een mooi, ecologisch gezond en robuust watersysteem met een rijke biodiversiteit waar wij nu, en onze kinderen in de toekomst, van kunnen genieten.
Leefbaar water voor mens, dier en plant.

2.2 Strategie: Samen meten, weten en doen!

Een goede waterkwaliteit ontstaat niet vanzelf. Sterker nog, als we niets doen is de kans groot dat de situatie verslechtert. Toch denken we dat in een groot deel van ons beheergebied een goede waterkwaliteit met een goede biodiverse ecologische toestand te realiseren is. Onderzoek laat zien dat dit in veel wateren, in potentie haalbaar is. We hebben hier de afgelopen jaren al flink in geïnvesteerd en het gaat de goede kant op. Maar we zijn er nog niet. Daarom gaan we hiermee door totdat het water schoon is en het waterleven op orde. Verbetering van de waterkwaliteit en het verkrijgen van een goede ecologie is vakwerk en vraagt om geduld, er moeten vele stappen worden gezet. De strategie die we hiervoor in de periode 2022-2027 voor ogen hebben is hieronder uiteen gezet.

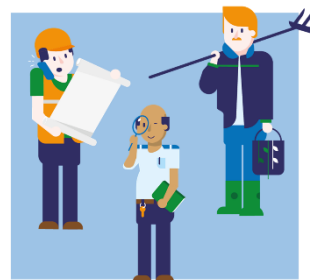
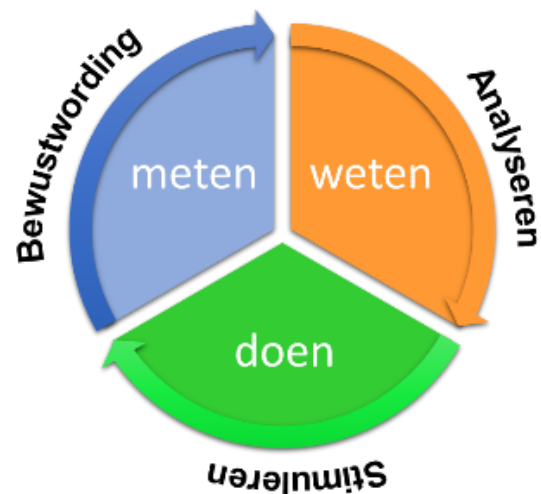
Samen met – Beweging creëren door zelf te bewegen

Om stappen te zetten naar ons toekomstbeeld moeten we aan de slag blijven. Niet enkel wij alleen, maar ook samen met onze gebiedspartners. Want een groot deel van het overig water wordt beheerd door agrariërs, gemeenten en terreinbeheerders. Ook kunnen betrokken inwoners en belangengroepen een bijdrage leveren aan het bereiken van onze doelen. Als we stappen willen zetten, moeten we er dus zelf actief voor zorgen dat we deze partijen in beweging houden, of krijgen als ze dit nog niet doen. Ofwel, beweging creëren door zelf te bewegen. We hebben beperkte mogelijkheden om het meewerken af te dwingen, dus zetten we in op stimuleren, en daarna zoveel als mogelijk borgen door te reguleren. De sleutel tot succes hierbij is om over de grenzen van het thema waterkwaliteit heen te kijken. Dit betekent zowel intern als extern verbinding te zoeken bij thema's als klimaatverandering, biodiversiteit en leefbaarheid en gebruik te maken van de denkkraft, kennis en energie van gebiedspartners.

Samen meten, weten en doen!

Het in beweging krijgen en/of houden (er zijn al veel partijen in beweging) vraagt maatwerk en afstemming per gebiedspartner. We hanteren hiervoor de aanpak: **meten – weten – doen**.

Meten: opgave in beeld en bewustwording creëren

We creëren bewustwording van de huidige situatie en de opgave. Basis hiervoor is ons eigen meetnet, ecoscans in de stad en de specifieke projectmonitoring. Daarnaast vragen we actief burgers, agrariërs en medewerkers van natuurorganisaties in stedelijk en landelijk gebied om extra informatie te verzamelen over het oppervlaktewater. Uit deze resultaten halen we informatie over de lokale situatie waarmee we actief met onze gebiedspartners in gesprek gaan. We zetten de aanpak van studiegroepen in de agrarische sector voort waarin we reflecteren op wat we aantreffen in de sloot. We bespreken de uitkomsten van de ecoscans en citizen science metingen met de gemeenten en geïnteresseerde inwoners van ons gebied. Dit geeft een gedeeld beeld van de opgave en creëert bewustwording en de noodzaak tot actie. Daar waar er al sprake is van een gedeeld beeld gebruiken we 'meten' om de resultaten van onze inzet te volgen en bij te sturen waar nodig.

Weten: analyseren en vertalen in handelingsperspectief

Samen met de gebiedspartners analyseren we de problemen en vertalen dit in concreet handelingsperspectief. We maken hierbij actief gebruik van de kennis, denkkraft van de gebiedspartners zelf. Aangevuld met onze eigen gebiedskennis krijgen we zicht op de maatregelen die nodig zijn om verbetering te realiseren. We zijn niet bang om te proberen, want daar leren we van.

Doen: stimuleren en kansen pakken daar waar energie zit

We vragen anderen om in beweging te komen en doen dat zelf ook. Naast het uitvoeren van benodigde maatregelen waar we zelf voor aan de lat staan, adviseren en stimuleren we onze partners zodat ze, samen met ons, maatregelen nemen voor een goede

inrichting van het watersysteem zodat planten en dieren zich kunnen vestigen en handhaven en de chemische kwaliteit gewaarborgd blijft. Daar waar het mis gaat trekken we aan de bel en spreken we onze gebiedspartners aan. Indien nodig handhaven we als laatste stap.

We hebben een grote opgave en ons budget is niet onbeperkt. Dus richten we ons op de kansen die voorbij komen en volgen we de energie. We vergroten de effectiviteit van de aanpak door nauw aan te sluiten bij de thema's biodiversiteit, toekomstbestendig watersysteem (klimaat adaptatie en kwantiteit) en de aanpak veenweiden. We maken optimaal gebruik van subsidies. We zetten onze energie en middelen daar in waar ook bij de gebiedspartners de energie zit.

Leefbaar water, nu en in de toekomst vraagt van ons waterschap dat we intern en extern actief samenwerken, van elkaar leren, doorzetten en vooral doen.

3. Doelen overig water

Het afgelopen jaar is, in afstemming met onze gebiedspartners, gewerkt aan het opstellen van doelen voor het overig oppervlaktewater in ons beheergebied. Want om de kwaliteit in het overig water te verbeteren zijn we mede afhankelijk van deze derden. Met gedragen doelen komen we verder en bereiken we meer doordat we aan de voorkant samen met de gebiedspartners hebben nagedacht over de mogelijkheden die er zijn om de waterkwaliteit te verbeteren.

Over de wijze en planning van het opstellen van de doelen zijn afspraken gemaakt met de provincies. Dit omdat de provincies een toezichthoudende rol hierop hebben en het feit dat de doelen voor het overig water door de provincies vastgesteld gaan worden en opgenomen worden in de regionale waterprogramma's. De doelen zijn dus een afspraak tussen provincie en waterschap. Nadat de doelen voor de eerste keer zijn op- en vastgesteld, zullen de doelen voor het overig water hetzelfde ritme gaan volgen als de KRW-doelen. Dit betekent dat de doelen iedere zes jaar, indien nodig, geactualiseerd zullen worden. Voor het behalen van de doelen geldt een inspanningsverplichting en dus geen resultaatsverplichting, zoals bij de KRW.

Voor de doelen overig water maken we onderscheid in de vier deelgebieden Veenweide, Stedelijk gebied, Heuvelrug en Landgoederenzone en Kleigebied. Voor elk deelgebied zijn karakteriserende streefbeelden opgesteld met minimaal vier categorieën. Dit zijn: laag, zichtbaar, levendig en levendig plus. De (technische) waterkwaliteitsscores (EKR) die normaliter gehanteerd worden, zijn voor deze gebieden vertaald naar deze streefbeelden. Zo wordt in één oogopslag duidelijk hoe de waterkwaliteit nu is, waar we willen staan in 2027 en wat de ecologische potentie is van de gebieden op de lange termijn. Dit is voor de vier gebieden op de volgende pagina's weergegeven. Naast de doelen voor de vier deelgebieden zijn er doelen opgesteld voor de natuurgebieden in ons beheergebied. Een uitgebreide beschrijving van de totstandkoming van de doelen is opgenomen in bijlage 1.

3.1 Natuurgebieden

De natuurgebieden liggen verspreid over ons beheergebied en maken onderdeel uit van de grote deelgebieden. Desalniettemin hebben ze eigen kenmerken en is het wenselijk om specifieke doelen voor deze gebieden op te stellen.

Omdat elk natuurgebied anders is, zijn voor natuurgebieden geen streefbeelden opgesteld. Ook is de huidige situatie niet specifiek per natuurgebied in beeld, omdat ze onderdeel uitmaken van de grotere afvoergebieden die gemonitord worden. Daarmee hebben we geen inzicht in de nulsituatie waarop we kunnen voortbouwen.

Desondanks is de ecologische potentie van alle natuurgebieden en daarmee het lange termijn doel gesteld op het hoogste doel. Dit is de categorie "levendig plus". Het tussendoel dat met de natuurorganisaties is afgesproken voor 2027 is het bereiken van het streefbeeld 'levendig'. Om hier te komen is het nodig om de komende jaren samen met de natuurorganisaties de waterkwaliteitssituatie in de natuurgebieden te analyseren en plannen van aanpak te maken voor verbetering.

Doelen natuurgebieden

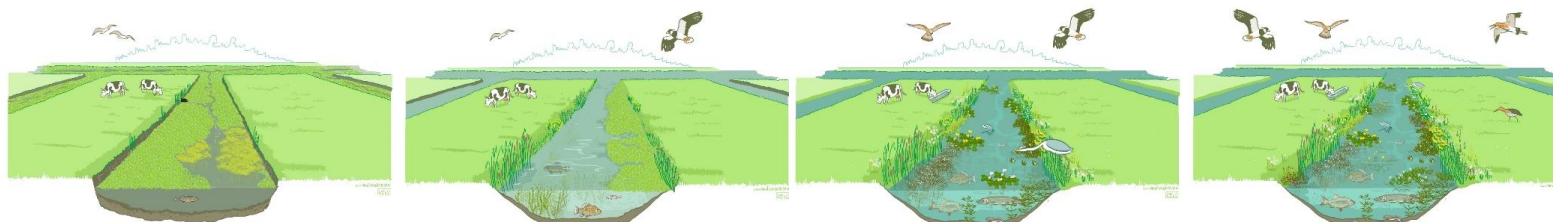
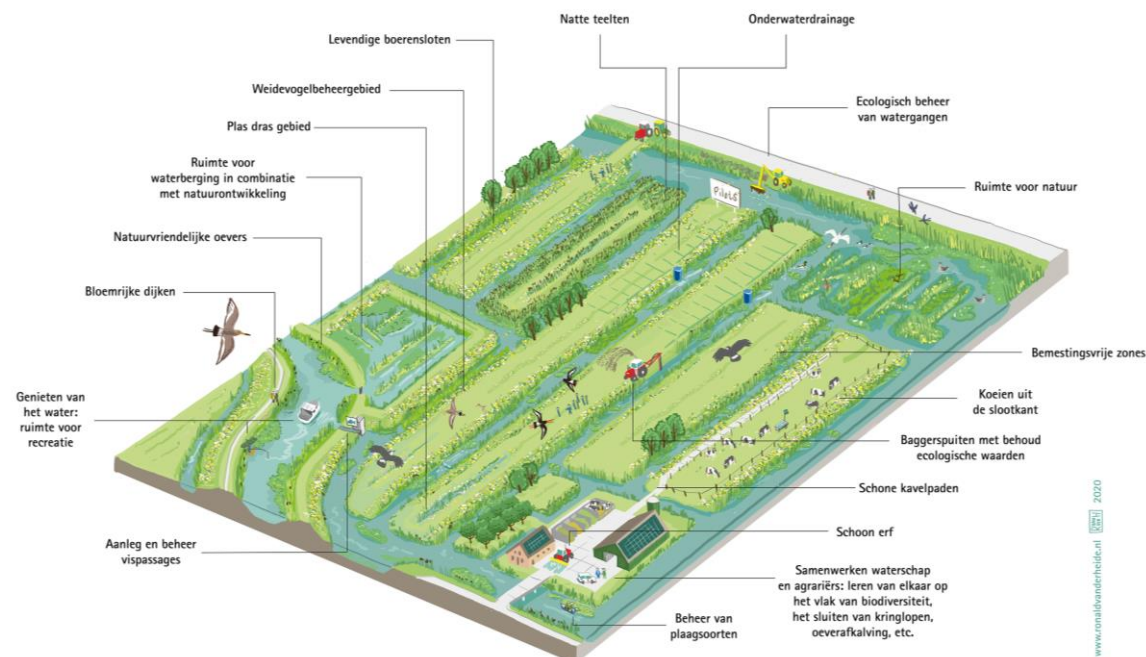
Categorie	Laag	Zichtbaar	Levendig	Levendig plus
EKR behorend bij streefbeeld	< 0,2	0,2 - 0,4	0,4 - 0,6	> 0,6
Huidige situatie % van de watergangen	?	?	?	?
Doel 2027 % van de watergangen			gemiddeld levendig	
Lange termijn doel % van de watergangen	< 1%		minimaal 80% levendig plus	

3.2 Veenweide

De resultaten van de monitoring laten zien dat het veenweidegebied, van alle gebieden, de meeste watergangen in de twee hoogste categorieën (56%) heeft. Dit is een goede basis om op voort te bouwen.

Het gebied heeft dan ook voor de lange termijn een hoge ecologische potentie, die benut kan worden door het uitvoeren van ecologisch beheer en onderhoud en het terugdringen van emissies. Verwachting is dat in 80% van de watergangen het beheer en onderhoud ecologisch kan plaatsvinden en dat daarmee een score van 'levendig plus' haalbaar is.

Voor de korte termijn (2027) is met de agrarische sector de ambitie uitgesproken om te streven naar de categorie 'levendig'. Om dit te bereiken is het nodig dat ingezet wordt op terugdringen van emissies en ecologisch beheer en onderhoud.

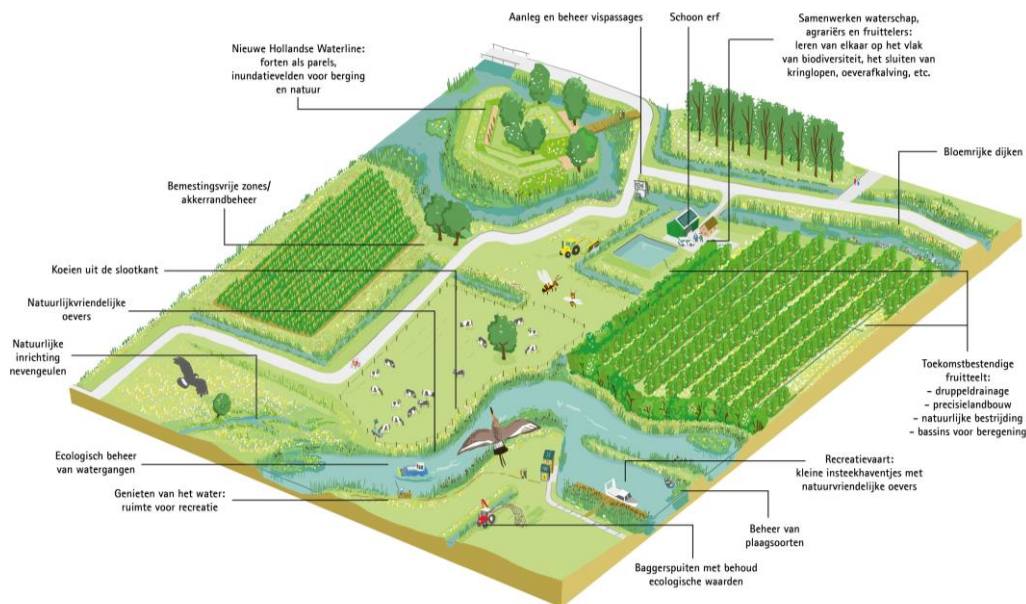
Categorie	Laag	Zichtbaar	Levendig	Levendig plus
EKR behorend bij streefbeeld	< 0,2	0,2 - 0,4	0,4 - 0,6	> 0,6
Huidige situatie % van de watergangen	7%	37%	42%	14%
Doel 2027 % van de watergangen			gemiddeld levendig	
Lange termijn doel % van de watergangen	< 1%		minimaal 80% levendig plus	

3.3 Kleigebied

In het kleigebied zijn er in de huidige situatie weinig sloten die in de laagste categorie vallen (slechts 6%). Het grootste deel valt in de categorie zichtbaar.

De ecologische potentie hangt af van de breedte van de sloten. In brede sloten (breder dan 2 meter) is er ruimte voor natuurvriendelijke inrichting en daarmee is in 50% van de brede sloten de ecologische potentie 'levendig plus' haalbaar. Om deze maximale potentie te bereiken dient er ingezet te worden op emissiereductie, inrichting en ecologisch beheer en onderhoud. Voor de korte termijn (2027) is met de agrarische sector de ambitie uitgesproken om te streven naar de categorie 'levendig'.

Van de smalle sloten hebben we een slecht beeld van de waterkwaliteit omdat deze niet representatief in de monitoring zit. Tevens zijn deze sloten bovenal ingericht voor waterafvoer, maar kunnen ook droogvallen. Daarom is besloten voor deze sloten geen hoofddoel op te stellen, maar een afgeleid doel. Deze zijn vermeld in bijlage 1.

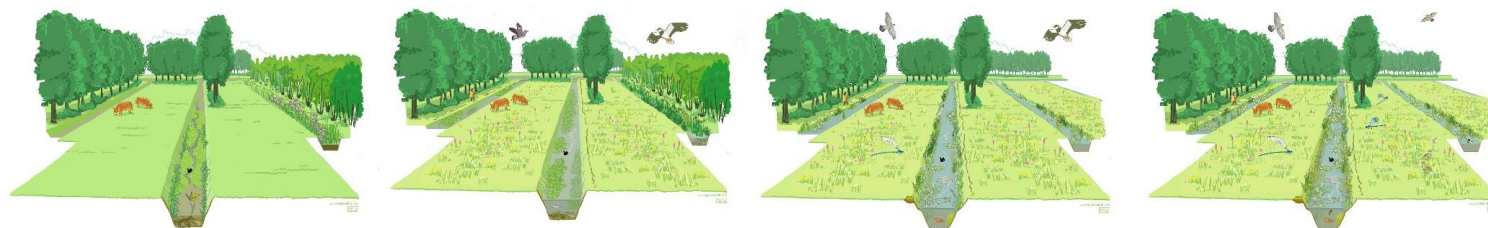
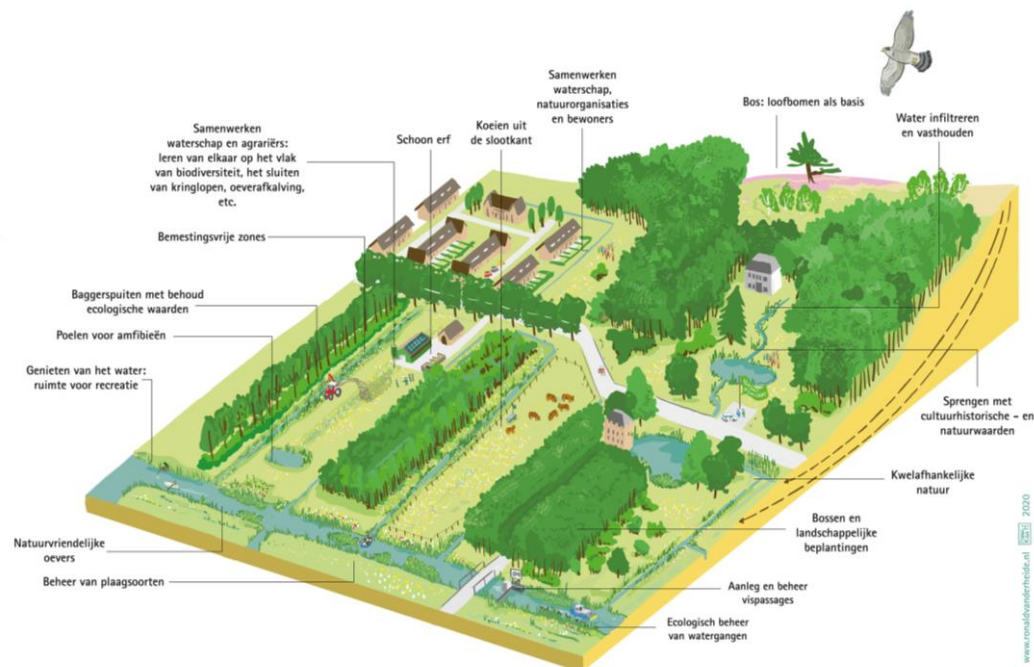
Categorie	Laag	Zichtbaar	Levendig	Levendig plus
EKR behorend bij streefbeeld	< 0,2	0,2 - 0,4	0,4 - 0,6	> 0,6
Huidige situatie % van de watergangen	5%	61%	23%	10%
Doel 2027 (> 2m) % van de watergangen		gemiddeld levendig		
Lange termijn doel (> 2 m) % van de watergangen	< 1%	minimaal 50% levendig plus		

3.4 Heuvelrug en Landgoederenzone

De huidige kwaliteit van het oppervlaktewater op de heuvelrug en landgoederenzone is dat in dan de helft van de watergangen in de categorie 'zichtbaar' ligt.

De ecologische potentie in de heuvelrug en landgoederenzone is lager dan bijvoorbeeld in het veenweide gebied omdat de sloten smaller zijn en gericht op afvoer. De verwachting is dat in 60% van de sloten ecologisch beheer toegepast kan worden in combinatie met het reduceren van emissies naar het oppervlaktewater. Hiermee is de verwachting dat het streefbeeld 'levendig' in 60% van de watergangen maximaal haalbaar is. In 40% van de sloten zal de huidige toestand (overwegend zichtbaar) behouden blijven. Slechts een zeer beperkt aantal watergangen zal in de laagste toestand blijven steken.

Voor de korte termijn (2027) is met de agrarische sector de ambitie uitgesproken om te streven naar de categorie 'levendig'. Ook hiervoor is het nodig om in te zetten op ecologisch beheer en reductie van emissie naar het oppervlaktewater.

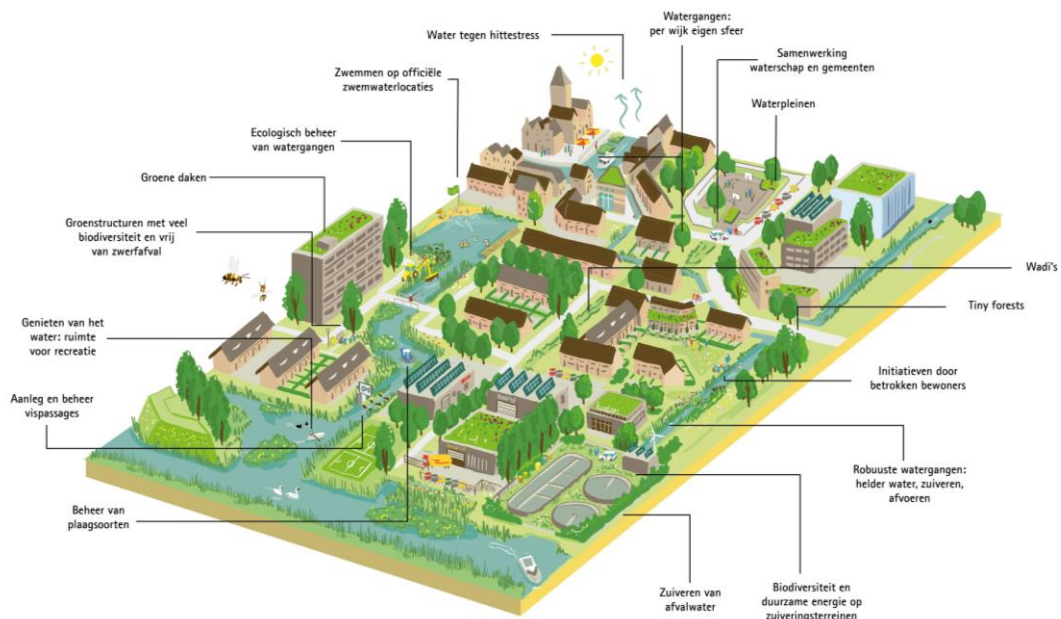
Categorie	Laag	Zichtbaar	Levendig	Levendig plus
EKR behorend bij streefbeeld	< 0,2	0,2 - 0,4	0,4 - 0,6	> 0,6
Huidige situatie % van de watergangen	19%	66%	15%	0%
Doel 2027 % van de watergangen		gemiddeld levendig		
Lange termijn doel % van de watergangen	< 1%		minimaal 60% levendig	

3.5 Stedelijk gebied

Om te bepalen wat de waterkwaliteit in het stedelijk gebied is, zijn in 2015 en 2018 door gemeenten en waterschap gezamenlijk extra metingen uitgevoerd. Dit zijn de zogenoemde ecoscans. Tesaamen met de informatie uit het monitoringsnet geeft dat een beeld van de huidige situatie. De huidige situatie blijkt niet goed, want 37% van het water valt in categorie laag.

Wel ligt er de potentie om op lange termijn al het water in de categorie 'levendig' te krijgen. Belangrijkste maatregelen die hiervoor nodig zijn, zijn het verbeteren van de inrichting van het watersysteem en aanpassen van beheer en onderhoud op ecologie.

Als tussendoel 2027 ligt er een bestuurlijk afgestemde ambitie binnen het samenwerkingsverband Water en Klimaat om het streefbeeld "zichtbaar" te realiseren. Dit is een stevige ambitie gezien de huidige toestand waarin een groot deel van de watergangen in de categorie "laag" bevind.

Illustratie: www.nieuwland.nl 2020

Categorie	Laag	Zichtbaar	Zichtbaar plus	Levendig	Levendig plus
EKR behorend bij streefbeeld	< 0,2	0,2 - 0,3	0,3 - 0,4	0,4 - 0,6	> 0,6
Huidige situatie % van de watergangen	52%	17%	9%	17%	5%
Doel 2027 % van de watergangen		gemiddeld zichtbaar			
Lange termijn doel % van de watergangen	< 1%		minimaal 80% levendig		

4. Maatregelen en ambitie

Willen we een stap zetten richting de gewenste streefbeelden, dan moeten er maatregelen genomen worden. Wanneer we geen maatregelen nemen, dan zal naar verwachting de huidige situatie zelfs achteruit gaan.

Om te komen tot de benodigde maatregelen is, net als bij de totstandkoming van de KRW-maatregelen, gebruik gemaakt van de watersysteemanalyses die voor elke afwateringseenheid zijn opgesteld. Deze analyses geven een beeld van de factoren die de waterkwaliteit negatief beïnvloeden en een goede ecologische toestand belemmeren. Vervolgens is bekeken met welke maatregelen deze belemmerende factoren weggenomen kunnen worden en welke hiervan haalbaar zijn.

Een overzicht van de mogelijke maatregelen is weergegeven in de figuur hieronder.

De maatregelen voor het overig water zijn dezelfde 'knoppen waar we aan kunnen draaien' als voor de KRW-waterlichamen. Het grote verschil tussen maatregelen voor het overig water en KRW-waterlichamen zit in de bijdrage die ze leveren aan het bereiken van de doelen. Zo is de bijdrage van een maatregelen met een voornamelijk lokaal effect niet terug te zien in de doelen van de grote KRW-waterlichamen, maar dragen deze wél bij aan het bereiken van de doelen in het overig water.

Jaap Gijsbertsen

Praktijkecoloog HDSR

"Als ecooloog zie ik dagelijks de rijkdom van planten en dieren in onze watergangen. Onze sloten vormen het leefgebied van heel veel flora en fauna. Met zorgvuldig beheer en onderhoud kunnen deze sloten van doorvoerkanaal voor water, veranderen in een schatkamer van biodiversiteit!"

Welke maatregelen zitten ook alweer in de KRW en maken dus al onderdeel uit van het programma?

Het onlangs met het bestuur besproken KRW-programma betreft maatregelen voor de volgende 5 thema's:

- A. Emissiereductie: gericht op emissies door rwzi's, agrarische emissies.
- B. Ecologische(re) inrichting van het watersysteem: gericht op verbetering vismigratie.
- C. Beheer en onderhoud: gericht op ecologische optimalisatie van ons eigen beheer en onderhoud van watergangen en oevers.
- D. Wet- en regelgeving: gericht op optimalisatie wettelijke instrumenten en bevoegdheden HDSR.
- E. Onderzoek: gericht op onderzoek en innovatie.

Deze maatregelen zijn specifiek onder het KRW-programma opgenomen omdat ze bijdragen aan de verbetering van de waterkwaliteit in de KRW-waterlichamen. Dit betekent echter niet dat ze niet uitgevoerd worden in of bijdragen aan verbetering in het overig water. Alle KRW-maatregelen hebben ook positief effect op (een deel van) het overig water. De emissiereductie in de agrarische sector vindt specifiek plaats in het overig water en ook bij het verbeteren van het beheer en onderhoud, het optimaliseren van wet- en regelgeving en onderzoek en innovatie beperken we ons niet tot de KRW-watergangen.

Het overig water vraagt daarnaast echter wel om specifieke aanvullende maatregelen. Deze worden in onderliggende paragrafen per thema nader toegelicht. Ook zijn per thema verschillende ambitieniveaus weergegeven. De thema's die zijn onderscheiden zijn:

1. Levendige boerensloot
2. Natuurwater vol leven
3. Schoon water in de stad
4. Nieuwe stoffen
5. Vismigratie
6. Natuurvriendelijke inrichting van oevers

De ambitieniveaus zijn:

- Basis: een basisniveau aan maatregelen voor het overig water, primair gericht op het behouden van de huidige waterkwaliteit met in het landelijk gebied inzet op verbetering.
- Ambitie I: maatregelen bovenop de basis waarmee we de komende zes jaar een goede stap zetten richting de doelen voor 2027.
- Ambitie II: maatregelen bovenop de basis en ambitie I om snel een flinke stap te zetten richting de doelen voor 2027, misschien zelfs richting toekomstbeeld.

Voorafgaand aan de bespreking van de thema's is op de volgende pagina een samenvattend overzicht opgenomen van de maatregelen en ambitieniveaus.

Basis (incl. KRW)

Beheren en behouden

Levendige boerensloot

- Bereik studiegroepen 30% van de agrariërs
- Praktijkonderzoek en gezamenlijke monitoring
- Stimuleringsregeling emissiereductie
- ANLb: 30% deelname

Levendig natuurwater

- Op dit moment geen specifieke aanpak waterkwaliteit natuurgebieden

Schoon water in de stad

- Beleidsmatige en operationele samenwerking
- Zicht op waterkwaliteit met Ecoscans en citizen science
- Impulsregeling voor kleine investeringen
- Ondersteunend advies en onderzoek

Nieuwe stoffen

- Bronaankoop en bewustwording
- Aanvullende monitoring
- Onderzoek doelmatige verwijdering medicijnresten

Vismigratie

- Opheffen 1 migratieknelpunt
- Optimaliseren 9 sluisvispassages
- Onderzoek passeerbaarheid rijk-regio sluisen

Natuurvriendelijke oevers

- Reeds onderdeel agrarisch, stedelijk en natuur
- Beheer en onderhoud KRW-maatregel

Kosten, aanvullend op KRW

Totaal: E:	€ 975.000
B/O	€ -
I:	€ -
FTE:	-

Kansen pakken voor schoon water

Ambitie 1

- Bereik studiegroepen 40% van de agrariërs
- Extra middelen praktijkonderzoek
- 80% hogere stimuleringsregeling
- ANLb: 35% deelname

- Waterkwaliteit 15 natuurgebieden onderzocht en op orde

- Versterkte operationele samenwerking
- Verdubbeling impulsregeling met ruimte voor programmatische aanpak
- Aandacht voor riool-overstorten
- Ruimte voor pilotprojecten

- HDSR voorhoede medicijnresten en microplastics
- Uitbreiding aanpak en deelname projecten

- Versterkte aanpak: onderzoek 2 complexe migratie barrières, oplossen 7 knelpunten, visvriendelijke automatisering 2 sluisen

- Aanleg 5 km NVO
- Stimuleren aanleg/onderhoud particulieren

Kosten, aanvullend op basis

Totaal: E:	+ € 940.000
B/O	+ € 102.000
I:	+ € 2.115.000
FTE:	+ 1,75

Impuls voor leefomgeving en biodiversiteit

Ambitie 2

- Bereik studiegroepen 60% van de agrariërs
- Extra middelen praktijkonderzoek
- 160% hogere stimuleringsregeling
- ANLb: 40% deelname

- Waterkwaliteit 30 natuurgebieden onderzocht en op orde

- Verdere verhoging impulsregeling 40%
- Meerjarenplanning met structurele maatregelen
- Extra impuls achterblijvende gemeentes

- HDSR koploper medicijnresten en microplastics
- HDSR lead innovatieve projecten

- Verdere versnelling: oplossen 5 vismigratie knelpunten

- Aanvullend: aanleg 4 km NVO
- Versterkte stimulering aanleg/onderhoud particulieren

Kosten, aanvullend op ambitie 1

Totaal: E:	+ € 515.000
B/O	+ € 68.000
I:	+ € 940.000
FTE:	1,50

- Groen: opgenomen in KRW-programma Deze maatregelen zijn wel verwerkt in doelbereik, niet in de kosten
- ANLb: Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (groen-blauwe diensten)
- E = exploitatie, B/O = beheer en onderhoud, I = investeren

Door de opgave slim te combineren met andere thema's hoeven niet al deze kosten voor rekening van gezond water te komen.

4.1 Levendige boerensloot

Opgave agrarisch water

We streven in het landelijke gebied naar goed ontwikkelde sloten, met een gevarieerde begroeiing en bijhorend waterleven. Onderzoek laat zien dat waterkwaliteit in het landelijk gebied sterk is verbeterd. Dit zien we aan:

- de stikstof- en fosforgehalten daalden de afgelopen decennia sterk. Voor stikstof vaak ruim onder de streefwaarde en voor fosfor tot 0,8 – 2,0 keer de streefwaarde.
- Het aantal gewasbeschermingsmiddelen dat we in de metingen aantreffen daalt en we meten zelden tot nooit normoverschrijdingen.
- In boerensloten waar ecologisch beheer en onderhoud uitgevoerd wordt, stijgt het aantal soorten en de aantallen aangetroffen water en oeverplanten sterk.

Ondanks deze gunstige ontwikkelingen zijn we er nog niet. De aangetroffen vegetatie is over het algemeen weinig gevarieerd en duidt op te voedselrijke omstandigheden. Dit betekent dat we verder moeten gaan op de ingeslagen weg om samen met de sector de belasting met nutriënten te verminderen en agrariërs over de streep te trekken om hun oevers en sloten ecologisch te beheren en onderhouden. We streven naar het streefbeeld levendig. Dit ambitieniveau past bij het agrarische gebied, maar is niet overal haalbaar.

Handelingsperspectief

De Gebiedsopgave Agrarisch Waterbeheer (GAW) geeft gebied specifiek aan welke maatregelen getroffen kunnen worden om de waterkwaliteit en de ecologie verder te verbeteren. Die maatregelen richten zich vooral op het verbeteren van de benutting van meststoffen op bedrijfsniveau (stimuleren kringlooplandbouw) en het zorgvuldig onderhouden van de begroeiing in de sloten en slootkanten. HDSR ziet kansen om de agrarische sector te motiveren tot het nemen van deze maatregelen bovenop de wettelijke verplichte maatregelen.

Successen uit huidige aanpak

ANLb / Groenblauwe diensten

Het agrarisch natuur en landschapsbeheer (ANLb) maakt het mogelijk om agrariërs te vergoeden als ze helpen om gezonde boerensloten te realiseren.

Agrarische collectieven werken samen met HDSR en de Provincie Utrecht vanaf 2016 aan het ANLb.

Inmiddels is 20-25% van de agrariërs bij het ANLb betrokken. Dat levert heel wat kilometers gezonde sloten op.

Signalen uit gebiedsproces: agrarische sector

Er is de afgelopen decennia veel bereikt in het agrarische gebied en er is behoefte dat dat actief uitgedragen wordt. LTO Noord en de agrarische collectieven zijn bereid om zich in te zetten om deze trend voort te zetten.

Er is een aanpak nodig op basis van een heldere opgave en praktische/begrijpelijke maatregelen. De aanpak moet aansluiten op de bedrijfsvoering en voldoende flexibel zijn zodat de agrariër zelf kan kiezen wat het beste inpasbaar is. De aanpak moet integraal zijn, zodat de agrariër niet telkens voor een ander thema wordt benaderd. En de aanpak moet aansluiten op de vele ontwikkelingen die de komende jaren in de landbouw spelen. Agrariërs zijn nieuwsgierig naar meetgegevens, trends e.d. en helpen graag informatie te verzamelen. Ook de niet-agrarische bronnen vragen om aandacht.

Belangrijke factoren die tot succes leiden zijn:

- maatregelen mogen niet ten koste gaan van het bedrijfsrendement.
- bovenwettelijke maatregelen moeten op een efficiënte wijze vergoed worden waarbij de administratieve lasten in verhouding staan tot de vergoeding.

Er is tevredenheid over de huidige kleinschalige aanpak van HDSR: gebiedsgerichte studiegroepen (Polderkennis op Peil), de groenblauwe diensten (ANLb) en een stimuleringsregeling om kleine fysieke bovenwettelijke maatregelen te realiseren (stimuleringsregeling. Regionaal partnerschap Bodem en Water). De sector vraagt HDSR om deze werkwijze voort te zetten. Uitdaging is om de komende jaren een bredere groep agrariërs in actie te zetten.

Dirk Jan Bleijerveld

veldcoördinator agrarisch natuurbeheer Collectief Utrecht Oost

“Ik zie schoon slootwater als een belangrijke bouwsteen voor het agrarische bedrijf. Voor gezondheid vee, gewas en veilige landbouw-producten. Samen met het waterschap werken aan schone sloten is daar een onderdeel van.”

Strategie

Naar aanleiding van de opgave en de signalen uit het gebiedsproces formuleren we de volgende strategie voor de samenwerking met de agrarische sector:

1. **Stimuleren en samenwerken.** Agrarische collectieven, LTO-afdelingen, de NFO en HDSR werken nauw samen binnen het kader van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW). HDSR brengt kennis in over het functioneren van het watersysteem en stimuleert en adviseert agrariërs bovenwettelijke maatregelen te nemen die

bijdragen aan het verbeteren van het watersysteem. De koepelorganisaties stimuleren en zetten individuele agrariërs aan tot het nemen van deze bovenwettelijke maatregelen. Via het Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer (ANLb) en subsidieregelingen stimuleert HDSR agrariërs om hun bedrijfsvoering hierop goed af te stemmen.

2. **Gebiedsgericht.** Lokaal zet HDSR in op het opzetten van studiegroepen om agrariërs bewust te maken hoe zij kunnen bijdragen aan het verbeteren van de waterkwaliteit en ecologie in de sloten. Ook maken we via studiegroepen gebruik van de denkkraft van de sector zelf.
3. **Aanpak breder dan waterkwaliteit alleen.** De beoogde verbreding van de aanpak wordt bereikt door waterkwaliteit en ecologie een plek te geven in de vele ontwikkelingen die in het agrarische gebied spelen: bodemdaling, onderwaterdrainage, stikstof, verduurzaming en vergroening van de bedrijfstak.
4. **Goede voorbeelden verspreiden.** Communicatie door inspirerende voorbeelden, vooral door boeren voor boeren. Bijvoorbeeld in de vorm van filmpjes, boeren opleiden tot boerencoaches voor andere boeren, etc. Agrariërs vertellen zelf hun verhaal.

Raakvlakken en integratiemogelijkheden met andere strategische lijnen

In de aanpak vanuit Gezond Water richting de agrarische sector sluiten we nauw aan bij de activiteiten vanuit andere programma's en onze beheerorganisatie richting dezelfde doelgroep. We integreren onze aanpakken richting de sector. Voor de doelgroep is het waterschap immers het waterschap.

In het veenweide gebied zijn er sterke raakvlakken met het programma Bodemdaling Veenweiden. Hierin zetten we met name in op het combineren van uitvoering van maatregelen. Ook wordt de stimuleringsregeling Regionaal Partnerschap Water & Bodem vanuit beide programma's gefinancierd en dient deze regeling de opgaven van beide programma's.

Op de heuvelrug zijn er sterke raakvlakken met het programma Toekomstbestendig watersysteem met de opgave voor het vasthouden van water. Het vasthouden van schoon kwelwater dient de doelen van beide programma's.

Basismaatregelen 2022-2027

De sector en HDSR ondertekenen eind 2020/begin 2021 het plan van aanpak "schoon agrarisch water HDSR". Dit plan voor de periode 2022-2027 sluit op verzoek van de agrarische sector nauw aan op de huidige aanpak. We werken bij voorkeur in overzichtelijke gebiedsdelen met maximaal 10 agrarische ondernemers in peilgebieden of polders.

De aanpak ziet er als volgt uit:

1. Doorzetten Groenblauwe diensten/ANLb: Ongeveer 20-25% van de agrariërs in ons beheergebied heeft nu contracten lopen bij de agrarisch collectieven via het agrarisch natuurbeheer (ANLb) voor ecologisch beheer van sloten, slootkanten en/of perceelranden. HDSR wil dit percentage bestendigen. Gezien de huidige actieve inzet van de agrarisch collectieven verwachten we een beperkte stijging van het aantal deelnemers te kunnen faciliteren. We verwachten hiermee het deelnamepercentage van de agrariërs te verhogen van 20-25% tot 30%.
2. *Reeds opgenomen in KRW*: Gezamenlijke aanpak waterkwaliteit via studiegroepen. Hier gaan we met de bestaande inzet verder en hopen deze de komende tijd te versterken. Met de studiegroepen verwachten we de komende 6 jaar ongeveer 20% van de agrariërs te bereiken.
3. *Reeds opgenomen in KRW*: Aanvullend op de studiegroepen is er ruimte voor praktijkonderzoek, om goede ideeën uit de studiegroepen in de praktijk uit te testen. We verkennen de mogelijkheid om gezamenlijke monitoring in te zetten, zoals (S)ken uw sloot.
4. *Reeds opgenomen in KRW*: Vervolg van een regeling om agrariërs te stimuleren bovenwettelijke maatregelen te nemen die de waterkwaliteit verder te verbeteren.

Ambitiepakket I (aanvullend op de basismaatregelen)

Dit ambitiepakket voorziet in een intensivering van de inzet in het agrarische gebied. Doel is een toename van het deelnamepercentage van agrariërs aangesloten bij agrarische natuurverenigingen bij de groenblauwe diensten te verhogen naar 35%. Aanvullend op het KRW-pakket wordt een intensivering doorgevoerd waardoor het bereik van de studiegroepen toeneemt naar 40% van de agrariërs in 6 jaar, er meer ruimte komt voor praktijkonderzoek en de mogelijkheden voor het verkrijgen van subsidies wordt uitgebreid.

Ambitiepakket II (aanvullend op ambitiepakket I)

Dit ambitiepakket voorziet in een verdere intensivering van de inzet in het agrarische gebied ten opzichte van pakket I. Deelname van het aantal agrariërs verhogen dat deelneemt aan groenblauwe diensten buiten de agrarische collectieven naar 40%. Hiervoor trekken agrarische collectieven en HDSR samen actief op. Door de versterking van de inzet ten opzichte van het KRW-programma neemt het bereik van de studiegroepen toe tot 60% van de agrariërs in 6 jaar, is er meer ruimte voor praktijkonderzoek en de mogelijkheden voor het verkrijgen van subsidies wordt uitgebreid.

Naast het verhogen van het bereik van de maatregelen, vestigen we in dit ambitiepakket ook meer aandacht op duurdere maatregelen, zoals de aanleg van NVO's.

Benodigde middelen

	Exploitatie (jaarlijks in de periode 2022- 2027)	Investeringsuitgaven (totaal in de periode 2022-2027)	FTE (jaarlijks in de periode 2022-2027)
KRW*	€ 250.000	-	0,5
Basis overig water	+ € 350.000	-	-
Ambitie I	+ € 265.000	-	+ 0,25
Ambitie II	+ € 165.000	-	+ 0,5

**de benodigde middelen voor KRW zijn reeds besproken, vandaar dat deze groen gearceerd zijn.*

4.2 Natuurwater vol leven

Opgave natuurgebieden en landgoederen

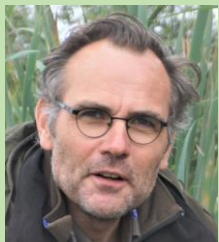
Tien tot vijftien procent van het areaal van HDSR bestaat uit natuurgebied. Een beperkt deel hiervan is water gerelateerd. Op de Heuvelrug zijn dit droge gebieden met her en der een beekje. De laaggelegen klei- en veengebied zijn waterrijke gebieden. Waterbeschikbaarheid, waterkwaliteit, biodiversiteit en landschappelijke kwaliteit zijn nauw verbonden. Voor een rijke en mooie natuur is een goede waterkwaliteit een essentiële randvoorwaarde.

Handelingsperspectief

In de hooggelegen Heuvelrug ligt er potentie in het verbeteren van het beheer en onderhoud en de inrichting van het watersysteem, namelijk het vasthouden van schoon kwelwater van de Heuvelrug. Hierdoor is waterkwaliteit gekoppeld aan het waterkwantiteitsvraagstuk. In de laaggelegen klei- en veengebieden is het vooral nodig om verbeteringen door te voeren in de kwaliteit van het (inlaat)water, de inrichting van de wateren en het gevoerde beheer/onderhoud.

Signalen gebiedspartijen: terrein beherende organisaties

Overheden en terreinbeheerders constateren dat het water in natuurgebieden niet de aandacht krijgt die het verdient. De waterkwaliteit is in natuurgebieden vaak onvoldoende voor een optimale biodiversiteit en natuurwaarde. De bestaande doelen voor de natuurgebieden betreffen vooral de terrestrische natuur. Daardoor is bij de terreinbeheerders minder kennis aanwezig over waternatuur. Er ligt een duidelijke behoefte om samen met waterschap de kwaliteit van de natuurwater te verbeteren. Dit zal ook positieve effecten hebben op de terrestrische natuur. Wens is om op termijn het meest natuurlijke streefbeeld (levendig plus) te bereiken. Natuurmonumenten, Utrechts Landschap, Staatsbosbeheer, UPG, Provincie Utrecht en HDSR hebben het voornemen uitgesproken om de waterkwaliteit in natuurgebieden de komende planperiode structureel te verbeteren.

Tim van den Broek
Boswachter Natuurmonumenten

“Van kinds af aan kijk ik naar libellen, vissen en amfibieën; goede graadmeters voor de natuur. Ze leven in de sloten van landgoed Haarzuilens, die daardoor een essentieel onderdeel vormen van dit natuurgebied. Als de waterkwaliteit hierin niet op orde is, lijdt het landgoed daar als geheel onder.”

Strategie

Naar aanleiding van de opgave en de signalen uit het gebiedsproces formuleren we de volgende strategie voor de samenwerking met de terrein beherende organisaties:

1. **Samen optrekken.** De genoemde terreinbeheerders beheren het overgrote deel van de natuurgebieden in ons gebied. De provincie Utrecht stuurt het natuurbeheer, onder meer via het NNN (Nieuwe Natuur netwerk). Door met deze partijen samen op te trekken verwachten we de komende tijd stappen te kunnen zetten.
2. **Aansluiten bij beheercyclus.** Gezamenlijk onderzoeken we jaarlijks de waterkwaliteit van enkele natuurgebieden. Daarmee ontstaat een beeld van de situatie en de noodzaak om de waterkwaliteit te verbeteren. Dit onderzoek sluit aan bij de verplichte beheerevaluatie, die terreinbeheerders vanwege de SNL subsidie elke 6 (of 12) jaar uitvoeren.
3. **Oorzaak aanpakken.** Als blijkt dat de waterkwaliteit niet op orde is gaan we na wat hiervan de oorzaak is. Op basis daarvan treffen we maatregelen om de waterkwaliteit en ecologie te verbeteren.
4. **Aanpak breder dan waterkwaliteit alleen.** Met de verbetering van de waterkwaliteit in natuurgebieden verbinden we water, natuur en biodiversiteit. Dit biedt mogelijkheden om de maatregelen vanuit

verschillende fondsen te financieren en aan te sluiten op initiatieven zoals de Blauwe Agenda.

Basismaatregelen 2022-2027

De basismaatregelen voor het programma sluiten aan op de huidige inzet. Omdat HDSR zich op het ogenblik niet specifiek richt op de waterkwaliteit in natuurgebieden, zijn er voor dit thema geen basismaatregelen.

Ambitiepakket I (aanvullend op de basismaatregelen)

Jaarlijks worden samen met de terreinbeheerders 2-3 natuurgebieden geselecteerd, die onderzocht worden. We sluiten aan bij de cyclus van de beheerevaluatie. Indien nodig gaan we na wat we kunnen doen om de waterkwaliteit te verbeteren en formuleren we maatregelen. Deze voeren we uit zodat de beoogde kwaliteit wordt bereikt. In 6 jaar verwachten we op deze manier ongeveer 15 gebieden aan te kunnen pakken.

Ambitiepakket II (aanvullend op ambitiepakket I)

Bij dit ambitiepakket intensiveren we de inzet tot 3-5 natuurgebieden per jaar. In dat geval kunnen we in 6 jaar ongeveer alle natuurgebieden in ons beheergebied (= ca. 30) aan te kunnen pakken.

Benodigde middelen

	Exploitatie (jaarlijks in de periode 2022- 2027)	Investeringsuitgaven (totaal in de periode 2022-2027)	FTE (jaarlijks in de periode 2022-2027)
KRW	-	-	-
Basis overig water	-	-	-
Ambitie I	+ € 75.000	-	+ 0,25
Ambitie II	+ € 75.000	-	+ 0,25

4.3 Schoon water in de stad

Opgave stedelijk water

De waterkwaliteit en ecologie in het stedelijke gebied zijn nog niet op orde. Dit blijkt ook uit onze monitoring, die laat zien dat iets minder dan de helft van het oppervlaktewater in het stedelijk gebied in de laagste klasse valt. Kroos, gebrek aan waterplanten en watervervuiling (waaronder zwerfafval) zorgen voor overlast, een lage belevingswaarde, beperkte biodiversiteit en gezondheidsproblemen vanwege toxische algen en bacteriële vervuilingen. Bewoners van stedelijk gebied hebben behoefte aan een schone en mooie leefomgeving. Water hoort daarbij. Daarnaast is de verwachting dat door de warmer wordende zomers de druk op het water in de stad zal toenemen door een steeds groter wordende wens voor recreatie op om en in het water.

Handelingsperspectief

Voor het verbeteren van de waterkwaliteit in het stedelijk gebied moet HDSR samenwerken met de gemeenten omdat zij een groot deel van het stedelijk oppervlaktewater beheren. In het stedelijk gebied zijn veel mogelijkheden voor de verbetering.

Het gaat hier om zaken als:

1. Verbetering van de inrichting van de watergangen, zoals natuurvriendelijke oevers of drijvend groen;
2. Waterhuishoudkundige maatregelen zoals, zoals het vergroten van duikers;
3. Het beter afstemmen van beheer en onderhoud op de ecologie;
4. Het terugdringen van het aantal riooloverstorten in het oppervlaktewater.

De benodigde maatregelen verschillen per gemeente. Naar aanleiding van de uitgevoerde Ecoscans en op basis van gesignaleerde problemen is HDSR samen met de gemeenten op zoek naar oplossingen van de geconstateerde knelpunten.

Signalen gebiedspartijen:

Gemeenten

Gemeenten staan achter de ambitie van “zichtbaar water” voor 2027 en zien in sommige wateren kansen voor een hogere ambitie. Ze zien dat om deze ambitie te bereiken, er nog veel te doen is. Ze zijn niet tevreden over de waterkwaliteit in de stad en willen deze graag verbeteren. Knelpunten om direct in actie te komen zijn de beperkte financiën, menskracht en kennis. De vernieuwde Ecoscans zijn een goede methode om de kwaliteit van het stadswater in beeld te brengen en aan te geven aan welke “knoppen gedraaid kan worden”. Dit kan zeker in aanvulling met citizen science. Geboekte successen moeten goed zichtbaar zijn en in de metingen terug komen.

Annemarie ter Schure

Beleidsmedewerker water en duurzaamheid
Gemeente Utrechtse Heuvelrug

“De Utrechtse Heuvelrug herbergt een eeuwenoud grondwaterreservoir, dat aan de voet van de heuvelrug op kwelt. Dit biedt unieke kansen voor een prachtige kwelnatuur. Met de Blauwe Agenda Utrechtse Heuvelrug streven we ernaar om dit watersysteem weer robuust te maken. Het zou geweldig zijn als we hier samen stappen in kunnen zetten”

Grote gemeenten hebben behoefte aan een planmatige, langjarige samenwerking met HDSR. Bij de kleine gemeenten ligt de behoefte meer aan financiële ondersteuning en praktisch advies. De samenwerking Water & Klimaat werkt goed en in de gebieden weten gemeenten en HDSR elkaar goed te vinden. De meeste gemeenten gebruiken de Impulsregeling voor de financiering van maatregelen. Een langjarig perspectief hierin is gewenst, waarbij meerdere knelpunten gefaseerd

kunnen worden aangepakt om zo de kwaliteit van een heel watersysteem, en niet een deel daarvan, te verbeteren. Ook is er bij gemeenten behoefte om waterkwaliteit te integreren in ruimtelijke plannen en de klimaatopgave. Hiervoor is momenteel als eerste stap de waterkwaliteit stresstest in ontwikkeling.

Sportvisser

Sport- en beroepsvissers zien de stadswateren als het belangrijkste viswater. Afspraken met deze gebiedspartij staan in de recent vernieuwde Nota Visstand en Visserijbeheer. De sport- en beroepsvissers vragen aandacht voor visvriendelijk maai- en peilbeheer en de verbetering van paai-, opgroei, schuil- en foerageergebieden. De baggertoestand van wateren moet op orde zijn en er is differentiatie nodig van doelen. Daarnaast vragen de sport- en beroepsvissers aandacht voor het uitzetten van vis, de bevisbaarheid van wateren en gezamenlijk onderzoek. Er is zorg over watervervuiling, onder meer vanwege medicijnresten en microplastics.

Strategie

Naar aanleiding van de opgave en de signalen uit het gebiedsproces formuleren we de volgende strategie voor verbetering van het water in de stad:

1. **Bewustwording leidt tot actie.** Ecoscans en citizen science tonen bestuurders, ambtenaren en burgers de problematiek. Gezamenlijke ambitie voor 2027 is “zichtbaar water”.
2. **Stimulering, advisering en facilitering van gemeenten.** HDSR stimuleert gemeenten om maatregelen te nemen door deze te cofinancieren via een stimuleringsregeling. HDSR geeft inhoudelijk advies, operationele samenwerking en passende regels (schouw en keur). Gemeenten en HDSR werken samen in Water & Klimaat en vinden elkaar op operationeel niveau.
3. **Stimulering van bewonersinitiatieven.** Voor de inwoners van ons gebied hebben we de stimuleringsregeling Blauwe burgerinitiatieven.
4. **Aanpak op maat.** Als gemeenten daar aan toe zijn dan werken we planmatig aan de waterkwaliteit met een langjarig perspectief. Bij

andere gemeentes zoeken we vooral naar praktische kansen die zich vaak aandienen als meekoppelkansen.

5. **Integratie van beleid.** We vertalen de waterkwaliteitsopgave naar andere beleidsvelden zodat waterkwaliteit een logisch onderdeel wordt van klimaat (RAS), biodiversiteit, leefbaarheid en gebiedsontwikkelingen. HDSR werkt samen met andere overheden en marktpartijen en de STOWA aan een overzicht/visualisatie van de invloeden van klimaatverandering op de waterkwaliteit. Hierbij kijken we ook naar concrete maatregelen die negatieve effecten kunnen voorkomen. Doel is hiermee waterkwaliteit op de agenda te zetten bij klimaatgesprekken en mee te liften op energie die het onderwerp klimaatadaptatie heeft.

Raakvlakken en integratiemogelijkheden met andere strategische lijnen

In de aanpak vanuit Gezond Water richting het stedelijk gebied sluiten we nauw aan bij de activiteiten vanuit andere programma's en onze beheerorganisatie richting dezelfde doelgroep. We integreren onze aanpakken richting de sector. Voor de doelgroep is het waterschap immers het waterschap.

In het stedelijk gebied is er een zeer sterk raakvlak met het programma Toekomstbestendig watersysteem, klimaatadaptatie. Maatregelen in het oppervlaktewater in het kader van klimaatadaptatie dragen vrijwel altijd ook direct bij aan de waterkwaliteit en vice versa. We weten dat oppervlaktewater met een goede waterkwaliteit beter bestand is tegen de negatieve effecten van klimaatverandering. Daarmee leveren maatregelen vanuit beide programma's als het ware dubbel resultaat op. Deze kennis zetten we al jaren in bij de Impulsregeling, die vanuit beide programma's gezamenlijk gefinancierd wordt. Ook is er een sterke link met de strategische lijn Waterbewustzijn, waarvoor we met onze inzet op citizen science direct bijdragen aan het waterbewustzijn van burgers. .

Basismaatregelen 2022-2027

De basismaatregelen voor 2022-2027 zijn een voortzetting van de huidige aanpak. We zien in de huidige aanpak dat we hiermee de gemeenten die voorop lopen in beweging krijgen om (kleine) investeringen te doen in het watersysteem. Met het voortzetten van deze aanpak trekken we deze lijn door. Hiermee stoppen zou onze inspanningen teniet doen wat we in de afgelopen jaren hebben opgebouwd. Deze basisaanpak ziet er als volgt uit:

- Inzet Ecoscans en Citizen science om successen en problemen zichtbaar te maken.
- Vertaling waterkwaliteit naar andere beleidsvelden.
- Stimuleren van kleine doelmatige investeringen in het watersysteem via de Impulsregeling. Hiervoor evalueren we de huidige regeling en passen deze aan.
- Beleidsmatige samenwerking in Water & Klimaat, operationele samenwerking en binnen gebiedsbeheer.
- Advisering en gezamenlijk onderzoek naar behoefte.

Ambitieniveau I (aanvullend op de basismaatregelen I)

Met dit ambitieniveau:

- versterken we de inzet op samenwerking en verhogen en verbreden we de effectiviteit van de Impulsregeling door ruimte te creëren voor programmatische aanpak en het invoeren van een

adviesmogelijkheid. Dit resulteert erin dat bij 4 koploper gemeenten met een programmatische aanpak kunnen ondersteunen met meer aandacht voor structurele waterplannen. Bij een aantal kleinere gemeenten kunnen we op maat gemaakt advies geven over mogelijkheden voor verbetering van de waterkwaliteit.

- versterken we de inzet op samenwerking bij beheer en onderhoud van watergangen.
- pakken we de problematiek van riooloverstorten aan. Verwachting is dat die vanwege klimaatverandering een grotere rol gaan spelen en onderzoek naar de verwachte effecten op de ecologie.
- komen er mogelijkheden voor pilotprojecten zoals kroosverwijdering, een van de belangrijkste knelpunten in ons stedelijk gebied.

Ambitieniveau II (aanvullend op ambitiepakket I)

Invulling als ambitie I, maar meer ruimte om gezamenlijk een meerjarenplan op te zetten en stappen te maken. Dit extra budget biedt de mogelijkheid om met alle koploper gemeentes een meerjarenplanning op te zetten om tot 2027 structureel knelpunten aan te pakken. Tegelijkertijd is er ruimte voor de impuls van alle achterblijvers door middel van structureel advies en een relatief sterke financiële ondersteuning.

Benodigde middelen

	Exploitatie (jaarlijks in de periode 2022- 2027)	Investeringsuitgaven (totaal in de periode 2022-2027)	FTE (jaarlijks in de periode 2022-2027)
KRW	-	-	-
Basis overig water	+ € 575.000	-	-
Ambitie I	+ € 500.000	-	+ 1
Ambitie II	+ € 200.000	-	+ 0,5

4.4 Nieuwe stoffen

Opgave Nieuwe stoffen

Naast de goed genormeerde en bekende chemische stoffen die het water vervuilen ontdekken we steeds meer nieuwe stoffen in het water. Van sommige is bekend dat deze schadelijk zijn (zoals de PFAS), van andere bestaat alleen een vermoeden. Veel van deze stoffen zijn niet genormeerd of hebben een voorlopige norm. Daarnaast is duidelijk dat een aanzienlijke hoeveelheid medicijnen in storende concentraties voorkomt. Microplastics vormen een aparte groep, waarvan ook steeds duidelijker wordt dat deze een negatief effect hebben op mens en natuur. Deze stoffen moeten dus niet onnodig worden gebruikt en er moet worden voorkomen dat deze stoffen in het milieu terechtkomen.

Het waterschap geeft hier invulling aan door het zuiveren van afvalwater, vergunningverlening en handhaving op lozingen, en door het monitoren en het doen van nader onderzoek naar deze stoffen.

Handelingsperspectief

HDSR richt zich met name op de medicijnresten en de microplastics, omdat we daar handelingsperspectief hebben. Voor de overige stoffen ligt de aanpak vooral bij Rijk en EU, waarbij het onze taak is om er bij hen op aan te dringen om actie te ondernemen.

Medicijnresten

Bij de aanpak van medicijnresten zien we bronaanpak als de meest gewenste weg om medicijnresten uit het water te weren. Met bronaanpak wordt bedoeld dat er zo min mogelijk medicijnresten in de afvalwaterketen terecht komen. Middels gerichte monitoring en onderzoek wordt, aanvullend op de landelijke studies, onderzoek gedaan om kennis, op gebied van medicijnresten in afvalwater, te vergroten.

HDSR wil echter ook vanuit eigen verantwoordelijkheid stappen zetten in aanvullend zuiveren. Daarom is in 2019 uitvoering gegeven aan het bestuursbesluit om een aanvullende zuivering op Houten te realiseren om daarmee medicijnresten uit het afvalwater te halen.

Successen uit huidige aanpak

Verwijdering medicijnresten RWZI Houten

HDSR plaatst in het voorjaar van 2021 een installatie op de rwzi Houten om medicijnresten uit afvalwater te verwijderen. Hierbij wordt voor het eerst in Nederland gebruik gemaakt van ozon..

De installatie is eind 2021 operationeel. Het benedenstrooms gelegen innamepunt voor drinkwater is daarmee beter beschermd tegen vervuiling door medicijnresten

Microplastics

Er is in het verleden, door HDSR en door andere partijen, al onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van microplastics in het oppervlaktewater. We weten dat er microplastics in ons oppervlaktewater zitten. Onze zuiveringen halen al wel een deel van microplastics uit het afvalwater, maar we vangen (nog) niet alles af en zijn dus een (doorvoer)bron van microplastics. Dit zijn met name de microplastics die in bepaalde consumentenartikelen zijn verwerkt. Ook breekt plastic zwerfafval in het oppervlaktewater af tot microplastics. Op basis van schattingen is de afbraak van zwerfafval de grootste bron van microplastics in ons oppervlaktewater

Er is echter nog geen eenduidige onderzoeksmethodiek ontwikkeld waarmee we de hoeveelheid en soort microplastics betrouwbaar kunnen vaststellen, laat staan dat we onderzoeken naar microplastics met elkaar kunnen vergelijken.

Successen uit huidige aanpak

Plastic walvis

Een half jaar lang stond in de Utrechtse Catharijnesingel een enorme, plastic walvis – gemaakt van vijf ton zwerfval uit de oceaan bij Hawaïi.

De Utrechtse partijen (waaronder HDSR) plaatsten deze walvis om aandacht te vragen voor de problematiek van zwerfafval en plastics. Gedurende dit halve jaar werden tal van activiteiten rond dit thema georganiseerd. De media besteedden ruim aandacht aan deze actie en versterkten daarmee het bewustzijn voor deze problematiek.

Signalen gebiedspartijen: drinkwaterbedrijven

Drinkwaterbedrijven zijn bezig om de innamepunten voor drinkwater stroomopwaarts te verplaatsen. Dit omdat de rivierafvoeren in de zomer dalen en het zeewater verder landinwaarts dringt. Deze innamepunten komen daardoor dichterbij HDSR in de buurt, ofwel dichterbij onze effluentlozingen. Drinkwaterbedrijven vragen HDSR daarom om zo schoon mogelijk effluent te produceren.

Innamepunten van drinkwater bij Woerden (Oasen, rwzi Woerden)) en Nieuwegein (Waternet, rwzi Houten) worden relatief sterk door effluent van HDSR beïnvloed. Dit geldt ook voor de grondwaterwinning in Groenekan (Vitens) die beïnvloed wordt door effluent uit rwzi de Bilt en water aangevoerd uit de Utrechtse Binnenstad.

Strategie

Strategie voor nieuwe stoffen algemeen:

1. **Vergroten bewustwording.** Voor zowel medicijnresten als voor microplastics geldt dat aan bewustwording moet worden gewerkt. Dit doet het waterschap door onder meer te zoeken naar (nieuwe) samenwerkingscontacten en gebruik maken van citizen science. Ook in 2022 bij de viering van 900 jaar waterbeheer, zal hierop worden ingezet.

Strategie voor medicijnresten:

1. **Beleidsbeïnvloeding.** HDSR is, zowel regionaal als landelijk, actief betrokken bij overleggen met betrekking tot medicijnresten
2. **Kennisontwikkeling.** HDSR levert zij een bijdrage aan onderzoeksprojecten op het gebied van medicijnresten.
3. **Aanpak RWZI hot-spots.** Het HDSR-gebied heeft vier hotspots voor medicijnresten. Dit zijn lozingen van effluent uit een RWZI die, blijkens een landelijke analyse, een behoorlijk effect hebben op innamepunten voor drinkwater. Onze hotspots zijn de RWZI's in Houten, Woerden, Nieuwegein, Utrecht en RWZI Zeist. Onderzoek en aanpak van deze RWZI's is gepland in de periode van 2019 t/m 2027. Er worden metingen verricht in het oppervlaktewater rondom deze RWZI's om in beeld te krijgen of de oppervlaktewaterkwaliteit qua medicijnresten in het waterleven. Als de waardes de 'hotspot status' ondersteunen, maken we voor die rwzi een business case voor aanvullende zuivering. Voor RWZI Houten en Woerden zijn de metingen inmiddels verricht. Voor Houten zullen aanvullende maatregelen worden uitgevoerd om medicijnresten uit het afvalwater te verwijderen.

Strategie voor microplastics:

1. **Kennisontwikkeling.** HDSR werkt actief samen om onderzoek te doen naar de aanwezigheid van microplastics in oppervlaktewater en de waterbodem.
2. **Met keten in gesprek.** Tegelijkertijd gaan we, waar mogelijk samen met andere waterschappen, de UvW en de Stowa in gesprek met de verschillende ketens van microplastics voor bronreductie. Waar nodig jagen we dergelijke onderzoeken aan.
3. **Pilotproject uitvoeren.** We voeren, bij voorkeur in samenwerking, een pilot project uit om microplastics te verwijderen bij een zuivering, of het oppervlaktewater.

Raakvlakken met andere strategische lijnen

In het thema Nieuwe stoffen is een sterke link met de strategische lijn Zuivere ontwikkelingen. Binnen het programma Gezond Water onderzoeken we wat er nodig is en hoe we het kunnen oplossen.

Wanneer dit uitgekristalliseerd is, dan dragen we het onderwerp als het ware over aan de zuiveringen zelf.

Basismaatregelen 2022-2027

De basismaatregelen voor 2022-2027 zijn een doorontwikkeling van de huidige aanpak en zien er als volgt uit:

- Bronaanpak en bewustwording samen met regionale partners
- Aanvullende monitoring van medicijnresten en microplastics
- Onderzoek naar doelmatige verwijdering (eigen kennisopbouw) op zowel zuiveringen als bij de bron (gebruikers)

Ambitieniveau I (aanvullend op de basismaatregelen I)

Acteren als voorhoedespeler door uitbreiden van huidige aanpak en actief deelnemen aan projecten van Unie en STOWA.

Ambitieniveau II (aanvullend op ambitiepakket I)

We pakken de rol als koploper. Dat betekent dat we ook zelf de lead nemen om innovatieve projecten op te starten al dan in samenwerking met derden.

Benodigde middelen

	Exploitatie (jaarlijks in de periode 2022- 2027)	Investeringsuitgaven (totaal in de periode 2022-2027)	FTE (jaarlijks in de periode 2022-2027)
KRW	-	-	-
Basis overig water	+ € 50.000	-	-
Ambitie I	+ € 50.000	-	-
Ambitie II	+ € 50.000	-	+ 0,25

4.5 Vismigratie

Opgave vismigratie

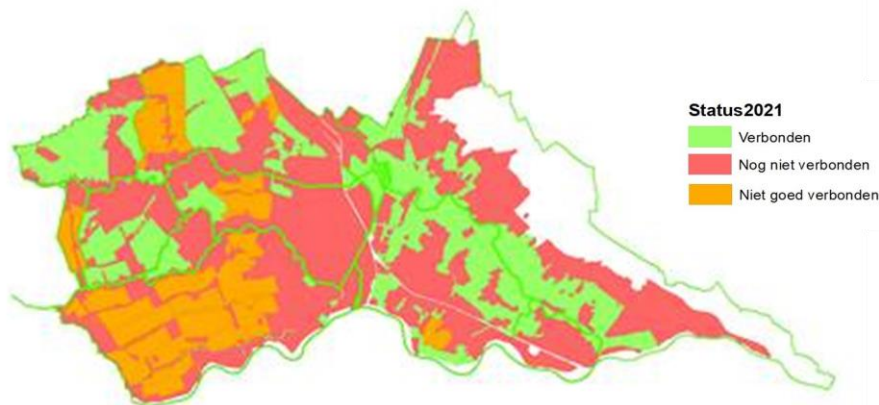
Als waterbeheerder zijn we verantwoordelijk voor de kwaliteit en inrichting van het leefgebied van vissen. Hoewel vismigratie vaak wordt geschaard onder de KRW, wordt de wettelijke basis om te werken aan herstel van vismigratie ook gevonden in andere Europese wetgeving zoals de Habitatrichtlijn N2000 (instandhoudingsdoelstelling voor soorten als bittervoorn), de Aalverordening, de Beneluxbeschikking Vrije Vismigratie en de IUCN richtlijnen (rode lijst). Dit betekent dat we moeten zorgen voor een gezond watersysteem, waar zich een visstand kan ontwikkelen die past bij de kenmerken van dat watersysteem.

De visstand in ons beheergebied is, volgens de KRW-methodiek, in het algemeen op orde. Dit is bereikt doordat er in de afgelopen jaren volop maatregelen uitgevoerd zijn. In de afbeelding op de volgende pagina is weergegeven welke gebieden in de afgelopen jaren door vispassages onderling zijn verbonden.

Vismigratie gaat echter verder dan de KRW-methodiek voor vis. Trekvisen worden namelijk maar beperkt meegenomen in de KRW-scores terwijl waterbeheerders ook hiervoor een verantwoordelijkheid hebben. Dit betreft dan met name trekvisen als de aal en de **paling winde** (de Aal verordening). Deze kan over het hoofd worden gezien als er enkel naar de KRW-maatlatten wordt gekeken. Om deze doelstelling te halen zijn vismigratievoorzieningen van en naar poldergebieden nodig. De poldergebieden zijn namelijk nodig als opgroeigebied in de levenscyclus van bijvoorbeeld de aal.

Verder zijn langdurige effecten van isolatie onvoldoende meegenomen in de KRW-methodiek. Isolatie van gebieden zorgt voor het tegengaan van genenuitwisseling tussen populaties. Hierdoor kan de robuustheid van een populatie afnemen. Vispopulaties kunnen bijvoorbeeld gevoeliger worden voor ziektes en is er geen tot weinig mogelijkheid voor herkolonisatie. Daarnaast zijn er ook minder of geen vluchtroutes voor vis in geïsoleerde gebieden, bijvoorbeeld bij illegale lozingen of andere calamiteiten. Het is

dus van belang om te blijven werken aan het verbeteren van de vismigratie, ook al zijn de KRW-scores over het algemeen goed.

Afbeelding: Vismigratie kaart van HDSR met de mate van verbondenheid van de peilgebieden met de boezemwateren voor vis (verwachting 2021).

In bovenstaande afbeelding is te zien dat al een groot deel van ons beheergebied voor vissen onderling verbonden is. **In het oosten van ons beheergebied, op de Utrechtse Heuvelrug zien we veel rood.** In het oosten van ons beheergebied is geen kleur aangegeven. Oorzaak hiervan is dat er hier nauwelijks oppervlaktewater aanwezig is. De opgave voor verbetering zit dus met name in het midden van ons beheergebied. Wat nog meer opvalt in de afbeelding zijn de oranje vlakken. Dit betreffen de peilgebieden die middels sluisvispassages verbonden zijn met het boezemwater. Voor deze sluisvispassages is reeds in het KRW-maatregelenpakket een optimalisatie opgenomen. De werking van deze passages dient verbeterd te worden.

Handelingsperspectief

Om de vismigratie te bevorderen, dienen we de knelpunten op te lossen. Hier gaat het om de aanleg van nieuwe vispassages, om de optimalisatie van bestaande en om uitsluitel of sluizen een belemmering vormen in de migratie.

Signalen gebiedspartijen: sportvissers

Sportvissers zijn op hoofdlijnen tevreden met de visstand bij HDSR. Aandachtspunt is dat ze zien dat in sommige populaties leeftijdsgroepen ontbreken. Dat hangt mogelijk samen met predatie. Daarnaast uiten ze de volgende wensen:

- Zorgvuldig beheer/onderhoud door HDSR en andere partijen. Het huidige onderhoud leidt soms tot onnodige vissterfte (zuurstofloosheid).
- Belangrijk dat de begroeiing verder verbetert, meer aandacht nodig voor goede paai- en opgroeigebieden. Wel zorgen dat visstekken bereikbaar blijven, dus te uitbundige begroeiing tegengaan.

Strategie

Naar aanleiding van de opgave en de signalen uit het gebiedsproces formuleren we de volgende strategie voor verbetering van vismigratie in ons beheergebied:

1. **KRW-vismigratieknelpunten oplossen.** Via KRW werken we aan de passeerbaarheid van regio-rijk verbindingen, optimaliseren we bestaande sluisvispassages en lossen we nog één vismigratie knelpunt op.
2. **Aanpak vismigratieknelpunten op basis van prioriteit.** Daarnaast zien we nog een opgave om de resterende gebieden te ontsluiten voor vissen. Die opgave hebben we geprioriteerd op basis van grootte en kwaliteit achterland, kosten aanleg en meekoppelkansen.
3. **Meeliften waar mogelijk.** Bij de realisatie proberen we zo veel mogelijk mee te liften met andere werkzaamheden.
4. **Verbeteren leefomgeving vis.** Daarnaast werken we aan de verdere verbetering van de inrichting en aan zorgvuldig beheer/onderhoud.
5. **Samen met beroeps- en sportvisserij.** We stemmen regelmatig in de VBC af met de beroeps- en sportvisserij. Afspraken staan in de Kadernota Visstand- en visserijbeheer uit 2019.

Successen uit huidige aanpak

Vispasseerbaarheid

Vispassages zorgen er voor dat het water van HDSR beter toegankelijk wordt voor trekvis. Zoals de aal en de winde. HDSR plaatste de afgelopen jaren een groot aantal passages en maakte gemalen vispasseerbaar. Van de ca. 100 relevante locaties is nu nog een kwart problematisch. Nu is meer dan de helft van het gebied inmiddels goed ontsloten voor trekvis.

Basismaatregelen vismigratie 2022-2027

De basismaatregelen voor vismigratie zijn opgenomen in het KRW-maatregelenpakket. Dit betreft:

- *Reeds opgenomen in KRW:* Opheffen 1 vismigratieknelpunt
- *Reeds opgenomen in KRW:* Optimaliseren 9 sluisvispassages
- *Reeds opgenomen in KRW:* Onderzoek vispasseerbaarheid Rijk-regio sluisen.

Ambitieniveau I (aanvullend op de basismaatregelen I)

In ambitiepakket I richten we ons op het oplossen van de vismigratieknelpunten die vanuit de ecologie de hoogste prioriteit hebben. hiermee komen we op de volgende aanpak:

- Onderzoek naar twee zeer complexe migratieknelpunten. Dit zijn het verbinden van de Lek met de Lopikerwaard en het verbinden van de Pleyt en het afvoergebied met het boezemwater. Deze twee knelpunten vragen eerst een uitgebreide studie naar de mogelijke alternatieven en aansluitend de uitwerking van een voorkeursalternatief. In dit ambitieniveau zijn voor de verbinding van

de Lek met de Lopikerwaard alleen de onderzoekskosten opgenomen. Mogelijk resulteert dit immers in een vispassage in de primaire waterkering. Dit vraagt na gedegen onderzoek een 'no go' moment met afweging of kosten opwegen tegen de baten.

- Het opheffen van 4 vismigratieknelpunten bij (grote) kunstwerken én het onderling verbinden van de peilgebieden bij Galecop (3 vispassages).
- Het optimaliseren van vismigratie bij 2 grote regionale sluisen.

Ambitieniveau II (aanvullend op ambitiepakket I)

In ambitiepakket II richten we ons op het zo maximaal ontsluiten van ons beheergebied voor vismigratie. Naast de maatregelen die in de KRW en Ambitie I zijn opgenomen is hiervoor nog nodig om een aantal knelpunten op te lossen.

- Oplossen van 5 vismigratieknelpunten

Benodigde middelen voor de ambitiepakketten

	Exploitatie (éénmalig in de periode 2022-2027)	Beheer en onderhoudskosten a.g.v. investering (jaarlijks opbouwend vanaf realisatie)	Investerings- uitgaven (totaal in de periode 2022-2027)	FTE (jaarlijks in de periode 2022- 2027)
KRW*	€ 75.000	€ 44.000	€ 1.800.00	-
Basis overig water	-		-	-
Ambitie I		+ € 77.000	+ € 1.615.000	-
Ambitie II		+ € 48.000	+ € 640.000	-

*De KRW middelen zijn reeds besproken en daarom groen gemarkeerd.

4.6 Natuurvriendelijke inrichting van oevers

Opgave

Natuurvriendelijke oevers vormen een beschutte leefomgeving voor bijvoorbeeld insecten, kikkers, padden, kleine zoogdieren en vissen. De oever- en waterplanten zijn een prima plek om te schuilen, op te groeien, voort te planten en voedsel te vinden. Ook vogels als de rietzanger en karekiet voelen zich er thuis. Dit alles levert een belangrijke bijdrage aan de verbetering van de ecologische waterkwaliteit en de biodiversiteit. Waar het in de KRW-waterlichamen, vanwege de vele belangen die daar spelen, lastig is om geschikte locaties te vinden om natuurvriendelijke oevers aan te leggen, verwachten we dat in het overig water op meer plekken mogelijkheden zijn.

Naast het aanleggen, is ook het beheer en onderhoud van groot belang in de ontwikkeling van de oever. Onderzoek heeft inmiddels uitgewezen dat natuurvriendelijke oevers bijdragen aan verbetering van de ecologie en waterkwaliteit.

Momenteel ligt er ca. 200 km natuurvriendelijke oever in ons beheergebied. Hiervan ligt ca. 80 km in de KRW-waterlichamen.

Signalen gebiedspartijen

Bij zowel gemeenten, terrein beherende organisaties als vanuit de agrarische sector staat men open voor de aanleg van natuurvriendelijke oevers. Daarnaast hebben we als waterschap zelf ook grote lengtes van watergangen in beheer waar natuurvriendelijke oevers aangelegd kunnen worden.

Strategie

De strategie voor natuurvriendelijke oevers wordt als volgt:

1. **Actief mogelijke locaties zoeken.** Om zoveel mogelijk natuurvriendelijke oevers te realiseren, zoeken we actief naar mogelijkheden daarvoor. We benaderen bijvoorbeeld grondeigenaren waarvan we denken dat op hun terrein een natuurvriendelijke oever mogelijk is.
2. **Kansen pakken bij eigen projecten.** Binnen onze eigen organisatie sluiten we zoveel mogelijk aan bij bestaande plannen. Worden er onderhoudswerkzaamheden aan een kade of oeverbeschoeiing uitgevoerd, dan kijken we of dit te combineren is met de aanleg van natuurvriendelijke oevers. Waar mogelijk sluiten we aan bij projecten van anderen.
3. **Natuurvriendelijk beheer, tenzij.** Alle oevers waar wij verantwoordelijk voor zijn, onderhouden we zo natuurvriendelijk mogelijk. Is iemand anders verantwoordelijk voor het onderhoud, dan geldt voor natuurvriendelijke oevers dat zij ook natuurvriendelijk onderhouden moeten worden. De frequentie van het onderhoud van natuurvriendelijke oevers is daarom zo laag mogelijk en we laten zo veel mogelijk planten staan.

Basismaatregelen natuurvriendelijke oevers 2022-2027

In de specifieke maatregelen voor de agrarische sector, gemeenten en natuurorganisaties zit het stimuleren van natuurvriendelijke inrichting van oevers reeds verwerkt. Daarnaast is het uitvoeren van beheer en onderhoud als KRW-maatregel opgenomen. Daarom zijn er geen aparte basismaatregelen opgenomen.

Ambitieniveau I (aanvullend op de basismaatregelen I)

In dit ambitieniveau leggen we, daar waar kansen zijn, zelf ca. 5 kilometer natuurvriendelijke oevers aan. Daarnaast stellen we een stimuleringsregeling in werking om derden, waaronder particulieren in water wat in hun beheer en onderhoud is, aan te sporen om oevers natuurvriendelijk in te richten. In deze regeling borgen we ook het beheer en onderhoud.

Ambitieniveau II (aanvullend op ambitiepakket I)

In dit ambitieniveau leggen we, aanvullend op de kilometers uit het eerste ambitieniveau, nog circa 4 kilometer extra aan. Daarnaast hogen we de stimuleringsregeling op, om ook in wateren in particulier beheer meer oevers natuurvriendelijk ingericht te krijgen.

Benodigde middelen

	Exploitatie (jaarlijks in de periode 2022-2027)	Beheer en onderhoudskosten a.g.v. investering (jaarlijks opbouwend vanaf realisatie)	Investerings- uitgaven (totaal in de periode 2022-2027)	FTE (jaarlijks in de periode 2022- 2027)
KRW*				-
Basis overig water	-		-	-
Ambitie I	+ € 50.000	+ € 25.000	+ € 500.000	+ 0,25
Ambitie II	+ € 25.000	+ € 20.000	+ € 300.000	-

Bijlage 1: Onderbouwing doelen overig water

Zie apart document in Ibabs